

Оцінка економічної ефективності вищої освіти методом внутрішньої норми віддачі

Кислий В.М., к.е.н., доц.

Сумський державний університет (м. Суми, Україна)

При дослідженні проблеми ефективності у сфері людського капіталу широко використовують метод «витрати – вигоди» (cost – benefit analysis). Аналіз за методом «витрати – вигоди» поділяється на три етапи.

На першому етапі проводиться ідентифікація вигод (зисків) та їх вартісна оцінка з урахуванням фактору часу. Для цього застосовують метод дисконтування, дуже поширений в економічних розрахунках. На другому – ідентифікація витрат та їх вартісна оцінка також з урахуванням фактору часу. Завершальним етапом аналізу є порівняння величини вигод з величиною витрат. Різниця між дисконтованими величинами витрат та вигод – «чиста приведена вартість (NPV) і вважається критерієм доцільності будь – якого інвестиційного проекту, в тому числі і інвестицій в людський капітал. Зазвичай вважається, що інвестиції в людський капітал є доцільними, якщо поточна вартість майбутніх вигод (грошових і моральних) більша або хоча б дорівнює витратам.

Слід зауважити, що при використанні даного методу дуже важко вирішити, яка норма відсотка, або ставка дисконтування, має бути вибрана при проведенні відповідних розрахунків.

На наш погляд більш перспективним при розрахунку економічної ефективності інвестування в людський капітал є метод внутрішньої норми прибутковості інвестицій (IRR). Згідно з цим методом спочатку оцінюються майбутні вигоди, потім – інвестиційні витрати. Після цього вираховується ставка дисконтування, що урівнює поточну вартість вигод з інвестиційними витратами. Внутрішня норма прибутковості інвестицій являє таку норму відсотка, за якою приведена вартість майбутніх вигод дорівнює приведений вартості витрат, тобто NPV в цьому випадку дорівнює нулю:

$$\sum_{t=0}^n \frac{B_t}{(1+r)^{w(t)}} = \sum_{t=1}^n \frac{C_t}{(1+r)^{w(t)}}, \quad (1)$$

де B_t – дохід від інвестицій у людський капітал у періоді t ; C_t – величина витрат у періоді t ; n – кількість періодів (років) дисконтування грошових потоків; $w(t)$ – кількість періодів (років) до моменту t ; r – норма відсотка, або внутрішня норма прибутковості інвестицій.

У ході визначення ефективності здобуття вищої освіти, внутрішня норма прибутковості інвестицій покаже, під яку норму відсотка потрібно покласти в банк суму, витрачену на здобуття освіти, щоб доходи, отримані у вигляді відсотків на вкладений капітал, дорівнювали б доходам, отриманим

від здобуття вищої освіти. Якщо майбутня віддача настільки велика, що внутрішня норма прибутковості перевищує норму прибутковості від альтернативних інвестицій (наприклад, вкладення грошей в банк), то таке рішення може вважатися вигідним. Термін «внутрішня» підкреслює, що згідно з описаною методикою визначається абсолютна, а не відносна рентабельність інвестицій. Окрім того, на відміну від показника поточної ефективності, що характеризує її рівень у кожний даний момент часу, внутрішня норма віддачі призначена для вимірювання ступеня окупності капітального блага за весь період його служби. Саме тому, підраховуючи норму прибутковості, користуються величинами доходів і витрат, дисконтованих на момент початку здійснення інвестицій.

Внутрішній нормі прибутковості належить центральне місце у концепції людського капіталу. Побудована за аналогією з нормою прибутку, вона дає можливість зіставити окупність вкладень у людський капітал. Метод внутрішньої норми прибутковості інвестицій може бути використаний при розрахунку ефективності інвестицій в людський капітал усіма суб'єктами інвестування – окремими особами, організаціями, державою.

Дослідження ефективності середньої та вищої освіти у США за допомогою методу внутрішньої норми прибутковості показали, що «рентабельність» середньої освіти складає приблизно 15 – 16 %, вищої – 11 – 13 %, що в цілому майже відповідає рівню ефективності вкладень у фізичний капітал [1].

Позитивним у застосуванні такого інструмента економічного аналізу як внутрішня норма прибутковості є наступне. По-перше, у нормах прибутковості враховується вартість набуття певної професії, певного рівня освіти. По-друге, вони будуються на основі довічних заробітків, а не середньорічних, і, таким чином, вільні від впливу такого фактора як вік. По-третє, вони наводяться в уніфікованій відсотковій формі, що також має свої переваги, адже завдяки цьому стає можливим одним показником охарактеризувати стан ринків праці для різноманітних категорій робочої сили. Разом з тим зазначимо, що внутрішню норму прибутковості не можна назвати єдиним критерієм оцінки обґрунтованості інвестицій у людський капітал, і зокрема в освіту, адже на цей процес впливає велика кількість інших за характером мотивів. Крім того, у виробничій діяльності беруть участь конкретні люди, рівень освіти котрих лише приблизно відповідає рівню, що заявлений у дипломах, а інтенсивність використання їх знань залежить від сукупності наявних соціально-економічних умов.

1 Марцинкевич В.И. США: человеческий фактор и эффективность экономики. – М., 1995.

Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-

практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О.Ф., м. Суми,
24-26 квітня 2013 р. / За заг. ред. О.В. Прокопенко. — Суми : СумДУ, 2013.
— Т.2. — С. 91-93.